

שבת עד: (ש) עד עה: (המשנה)

ביאורי מושגים
 מלאכה של קיימא - הגמרא דוחה מקור אפשרי למלאכת קושר כיוון ששם היה קושר קשר כדי להתירו. מלאכה האסורה בשבת היא רק מלאכה שמותירה רישום חיובי במציאות. לכן אנו פוטרים כשקשר על מנת להתיר, או כשהתיר שלא על מנת לקשור. במקרים אלו התוצאה הסופית הוא חוט שאינו קשור. אנו מחייבים רק בקושר שלא על מנת להתיר ובמתיר על מנת לקשור - במקרים אלו התוצאה הסופית היא קשר של קיימא.

אופה

המניח יתד באש כדי שהיתד יתקשה - חייב, כדי שהיתד תתקשה טוב היא חייבת קודם להתרכך - לכן ניתן לחייב על הריכוך.

המניח זפת באש כדי שתתרכך - חייב, אמנם הריכוך הוא זמני וסוף הזפת להתקשות - אבל יש תועלת בריכוך הזמני של הזפת.

טוחן

תולדות טוחן:
 החותך סלק או עץ לחתיכות קטנות.

חיוב כפול:
 החותך עץ לחתיכות קטנות ומקפיד שיהיו ישרות - חייב משום טוחן ומשום מחתך.

קושר ומתיר

היכן היו קשירה והתרה במשכן:
 צידי החלונות היו מעבירים לעיתים חבלים מרשת לרשת - ע"י התרתם וקשירתם מחדש.

גוזז - מקרים שבהם חייב משום גוזז ומשום שני אבות נוספים:

הטווה צמר ואחר כך גוזז:
 ר' יוחנן: חייב משום מנפץ, טווה וגוזז. רב כהנא: פטור - מדין שינוי.

התולש כנף, חותך את ראש הכנף, ומורט את הפלומה:
 חייב משום גוזז, מחתך, וממחק.

תופר

חוט שמחבר שני חתיכות בגד - המותחו (כדי להדק את החתיכות אחת אל השניה) חייב משום תופר.

קריעה

היכן היתה קריעה במשכן:
 כשתולעת היתה מחוררת יריעה היו חייבים לקרוע סביב החור כדי לתפור את היריעה בצורה אסתטית ונאה.

קושיה: התוצאה (מות החילזון) הכרחית. כאשר התוצאה הכרחית אנו מחייבים גם כשאנו מתכוון. **תשובה:** כלל זה נכון כאשר האדם אדיש לתוצאה. כאשר האדם מעוניין שהתוצאה לא תקרה - פטור גם כשהתוצאה הכרחית.

מדוע פטור על כך שנטל נשמה (שוחט):
 ר' יוחנן: מדובר כשהחלזון כבר היה מת. רבא ואביי: זהו דבר שאינו מתכוון.

דש
הפוצע חילזון - כדי להוציא ממנו את הצבע:
 ר' יהודה: חייב משום דש. חכמים: פטור - איסור דש קיים רק בגידולי קרקע.

מולח מעבד ומשרטט

ר"ל ור"י: מולח ומעבד הם אותה עבודה - לכן יש להוציא מהרשימה אחד מהם ולהכניס במקומו את מלאכת משרטט.

אדם המולח בשר כדי שיחזיק מעמד זמן רב (לא מדובר על מליחה מועטת לאכילה):
 רבא: פטור - איסור מליחה לא נוהג באוכל. רבה בר רב הונא: חייב משום מולח.

שוחט

השוחט בהמה
שמואל: חייב רק משום נטילת נשמה.
 רב: חייב גם משום נטילת נשמה וגם משום צובע.

כותב ומוחק

אות בגודל של שתי אותיות:
כתב כזאת אות - פְטוּר.
מחק כזאת אות - חַיִּיב.

משמעות המחיקה היא ביכולת הכתיבה שהיא
יוצרת וכאן היא יצרה שטח לשתי אותיות.

ממחק

תולדות הממחק:

1. מיישר קרקע. קרבן נתנאל - אם היה חור וסתמו חייב משום בונה, כאן מדובר כשתם יישר.
2. מחליק תחבושת שמעל פצע.

מחתך

תולדות המחתך:

מחליק ראשי מוטות.

מכה בפטיש

הגדרתו: כל פעולה המסיימת הכנת כלי.

תולדות מכה בפטיש:

1. חורט ציורים באבן (הסבר תוספות).
2. חורט את צורת הכלי.
3. מנפח כלי זכוכית.
4. הנוטל 'שוונצים' מבגד - בתנאי שמקפידים עליהם.

ציטוט מהמשנה

אלו אבות המלאכות
 ארבעים חסר אחת

'אלו' - למעט את דעת ר' אליעזר שמחייב כמה חטאות על אב ותולדתיו.
 (חכמים מחייבים על אב ותולדותיו רק חטאת אחת).

ארבעים חסר אחת - למעט מדעת ר' יהודה שהוסיף שני אבות נוספים:
 השובט - המשווה את חוטי השתי,
 והמדקדק - המיישר את חוטי הערב.

שבת עה: (המשנה) עד עו: (סוף הפרק)

ביאורי מושגים
 טומאת אוהל - אבי אבות הטומאה - המת - מטמא באהל.
 טומאת מגע - כל אב טומאה מטמא כלים כשהוא נוגע בהם.
 טומאת משא - כל אב טומאה חוץ משרץ ושכבת זרע מטמאים אדם שנושא אותם.
 טומאת מדרס - זב, זבה, נידה, מצורע, ויולדת מטמאים את המושב/משכב שעליהם הם יושבים/שוכבים (בתנאי שהחפץ מיועד לשכיבה/ישיבה).
 טומאת היסט - זב, זבה, נידה, מצורע ויולדת מטמאים את הכלים שהם נושאים.

האמוראים נחלקו האם דם נידה הוא דבר שאנשים מחשיבים או לא.

זהו הסברו של רש"י אצלנו.
רש"י בהמשך וכן ראשונים
 אחרים מסבירים אחרת:
 ר"ש חולק על ת"ק בשתי נקודות:
 1. אדם שלא הצניע את החפץ - שיעורו ברביעית.
 2. אדם שהצניע את החפץ - שיעורו כשיעורים המצומצמים המזכירים במשנה שבהמשך.

המשנה היא דעת ביניים בין שתי דעות קיצוניות:
 ר' שמעון: החולק על סעף א'.
 הוא סבור שגם כשאנשים מחשיבים חפץ או בודקים את יחסו של האדם המוציא אליו. אדם עשיר חייב רק בשיעור גדול של רביעית.
 ר' שמעון בן אלעזר: החולק על סעף ב'.
 הוא סבור שאם יש אדם שהחשיב את החפץ - גם שאר האנשים מתחייבים עליו.

המשנה
חפץ שעליו מתחייב המוציא אותו מרשות לרשות:
 א. כאשר סתם אנשים שומרים על כזה חפץ (מצד סוגו ומצד גודלו).
 ב. כאשר האדם הספציפי שהוציא את החפץ שמר אותו לפני כן.

המשנה

גודל פי טלה - מקביל לגודל של גרוגרת.

ר' יוסי בר' חנינא: המינים הללו מצטרפים לשיעור הגדול ביניהם.

כדי ששיעורים יצטרפו הם צריכים לשמש לאותו ייעוד.
 רבא: במקרה שלנו ניתן להשתמש בכל המינים הללו לאותו תשמיש - להצגת הסחורה בחלון הראווה.

שיעורי הוצאת מאכלי בהמה:
 תבן - בגודל של פי פרה,
 עצה תבן של קיטניות - בגודל של פי גמל,
 עמיר קש של שיבולים - בגודל של פי טלה,
 עשבים - בגודל של פי גדי,
 עלי בצלים ושומים: לחים - כגרוגרת, יבשים - פי גדי,
 שיעורים אלו לא מצטרפים אחד לשני.

שתי הגרסאות במח' ר' יוחנן ור"ל

רבין:
 הוציא עצה - אוכל קשה שאינו ראוי לפרות, בכמות של פי פרה - כמות קטנה מדי בשביל גמלים, בשביל פרה - שאוכלת אוכל רך.
הבעיה: אוכל זה לא מתאים לשום חיה:
 גמל - צריך כמו יותר גדולה, פרה - צריכה אוכל עדין יותר.
 ר"ל: חייב - פרה יכולה לאכול זאת בדוחק.
 ר' יוחנן: פטור - אכילה ע"י הדחק אינה נחשבת אכילה.

רב דימי:
 הוציא תבן בגודל של פי פרה - כמות קטנה, בשביל גמל - הצריך כמות גדולה.
 ר"ל: פטור - כמות זו לא מספיקה לגמל.
 ר' יוחנן בערב: חייב - כמות כזו מספיקה לפרה.
 ר' יוחנן בבוקר: הודה לר"ל.
דחיה: כמות זו מספיקה לפרה. לכן היא נחשבת לכמות חשובה וזאת בלי קשר לכונתו בשעת הוצאת האוכל.

אביי: עניים אוכלים סובין ומורסן.

בהוצאת שבת הולכים אחרי רוב בני האדם ולכן לא מתחשבים בסובין ובמורסן.

בחייב חלה אנו הולכים אחרי המאכל המינימלי ולכן מתחשבים בסובין ובמורסן.

ר' יהודה החשיב גם קליפות פולים חדשות. (קליפות פולים ישנות נראות כמו זבובים ולכן אנשים לא מבשלים אותם עם הפולים).

משנה

שיעור אוכל אדם לעניין הוצאה - כגרוגרת, ומצטרפים זה עם זה חוץ מהקליפות השונות שלהם, הגרעינים והעוקצים שלהם. ר' יהודה: קליפות עדשים מתבשלות עמם.

שבת עו: (תחילת הפרק) עד עח. (המשנה)

ביאורי מושגים

רביעית - החזון איש והגר"ח נאה נחלקו בנוגע לגדלים של מידות חז"ל. הגר"ח נאה סבר שרביעית היא 86 סמ"ק (והסימן 'כוס' בגימטריה - 86). החזון איש סבר שרביעית היא 150 סמ"ק (והסימן 'כוס הגון' בגימטריה 150). כיום כשרוב הגביעים הם גדולים, 'מהיות טוב אל תקרא רע', כדי להדר אחרי גביע בגודל של 150 סמ"ק. עם זאת בשעת הדחק ניתן להסתמך על רבים מגדולי ישראל בדורות שעברו שהגביעים שלהם היו כשיעורו של הגר"ח נאה. **יין מזוג** - היין שאנו קונים כיום, אין צריך להוסיף לו מים או משום חולשתו או משום שכבר הוסיפו לו מים. היין של זמנם היה יין חזק. לכן התייחסו אליו כתרכיז והוסיפו לו כמות לא מבוטלת של מים.

לגבי בדיקת צבע של דם נידה השיעור הוא 1/3 יין שרוני. אולם שיעור זה שונה כיוון ש:
א. יין שרוני חלש יותר.
ב. שם הדגש הוא על הצבע ולא על הטעם.

שיעור היין - 1/4 של רביעית לוג. זוהי הכמות הנדרשת להכין רביעית יין מזוג. **יין בשיעור כזה הוא בעל חשיבות.**

שיעור הדבש - לא ברור האם הכמות צריכה להספיק לכל המכה או רק לחלק העליון והמחודד.

שיעור השמן - מהו אבר קטן?
ר' ינאי ורשב"א: אבר קטן של ילד קטן.
ר' נתן: אבר קטן של איש גדול.

שיעור המים - **קושיה:** כשיש שימוש שכיח ושימוש נדיר - הולכים אחרי השימוש השכיח אפילו כשזה לקולא, כשיש שני שימושים שכיחים - הולכים אחרי השימוש בעל השיעור המחמיר יותר.

למה במים הולכים אחרי השימוש הנדיר (רפואה) ולא אחרי השימוש השכיח (שתיה)?

תשובה:
א. המשנה מתייחסת לגליל שם היו שאר המשקים נדירים והיו משתמשים במים לרפואה באופן שכיח.
ב. יש תועלת בשימוש במים לרפואה עיניים כיוון שהם לא משאירים לכלוך על העין.

משנה

שיעור הוצאת נוזלים:

יין - כמות הנדרשת כדי להכין רביעית יין מזוג, חלב - כמות של לגימה, דבש - כמות הנדרשת למריחה על פצע של סוס או גמל, שמן - כמות הנדרשת לסוך בו אבר קטן, מים - כמות הנדרשת כדי להכין משחה לעין, שאר כל המשקים, וכן מים מסריחים - רביעית, **ר"ש:** שיעורים אלו נאמרו לגבי אנשים רגילים, שיעורם של אנשים עשירים הוא ברביעית.

זהו הסברו של רש"י לעיל. רש"י במשנתנו וכן ראשונים אחרים מסבירים אחרת: ר"ש חולק על ת"ק בשתי נקודות:
 1. אדם שלא הצניע את החפץ - שיעורו ברביעית.
 2. אדם שהצניע את החפץ - שיעורו כשיעורים המצומצמים המוזכרים במשנה שבהמשך.

רב יוסף: ר"נ ורבי"י מסכימים אחד לשני. **אביי:** לא הכרחי, יתכן שהדם צמיג יותר ולכן הם חלוקים.

ר' נתן: רביעית יין שיבש שיעורו כזית. **ר' יוסי ב"ר יהודה:** רביעית דם שיבש שיעורו כזית.

רב יהודה בשם רב: לכל בריאה בעולם יש שימוש חיובי. גם לבריות שליליות ביותר או קטנות וזניחות יש שימוש חשוב ומשמעותי.

הברייתא: ה' יצר לא מעט מצבים בהם דוקא חיה בעלת כוחות קטנים ומוגבלים מאיימת על חיה גדולה ואימתנית.

ציטוט מהמשנה

התנאים בברייתא מעירים שיש סוגי דם המשמשים לרפואת העין, ולכן שיעורם כשיעור רפואתם.

דין מים סרוחים מופיע גם בברייתא. שיעורו הוא שיעור גיבול טיט יבש שמגבלים אותו רק אם יש רביעית ומעלה.

שאר כל המשקין,
וכן מים מסריחים -
ברביעית.

ברייתא

קושיה: מדוע מנגידה הברייתא בין מצניע למוציא. הרי כל מצניע הוא גם מוציא?

אביי: מדובר כשהמוציא פעל בשליחותו של המצניע. אז המצניע איננו המוציא והוא מתחייב בשיעור כל שהוא.

המשנה קבעה שכשאדם מצניע שיעור קטן זה תקף רק לעצמו. מדוע כאן מרחיבים את שיעור ההצנעה גם על אדם אחר?
ר"ש: הברייתא היא לשיטת רשב"א שמשליך מהמצניע על אחרים.
תוס': כאן מדובר בתלמיד הכפוף למורו ולכן הצנעתו של מורו משמעותית עבורו.

חכמים:
השיעורים המוזכרים תקפים רק למוציא.
המצניע כל שהוא - חייב.
ר' שמעון:
שיעורים אלו תקפים דוקא למצניע.
המוציא - שיעורו ברביעית.

בהסבר שיטת ר"ש עיין דברינו על המשנה בעמוד הקודם.

שבת עח. (המשנה) עד עט. (סוף העמוד)

משנה

חבל קשיח מגמי ולכן לא משתמשים בו לכלי עץ מחשש שישרוט אותם.

הגמרא מביאה ברייתא הקובעת שגודל נייר האסור בהוצאה הוא שתי אותיות: רב ששת: הכוונה לשתי אותיות גדולות. רבא: הכוונה לשתי אותיות רגילות בנוסף לשטח בית אחיזה כך שסה"כ השטח הוא של שתי אותיות גדולות.

הגמרא מקשה על רבא מברייתא העוסקת בנייר שחלקו לא ראוי לכתובה. במקרה כזה הרי אין צורך בבית אחיזה!

הגודל הנדרש כדי לחייב על הוצאת חפץ: חבל - כדי לעשות בית אחיזה לדלי, גמי קנה גומא רך - כדי לעשות לולאה לנפה וכברה, ר"י: כדי לקחת בו מידת מנעלו של קטן, נייר - לכתוב בו אישור תשלום מס שטח של שתי אותיות גדולות, נייר שאינו ראוי לכתובה - לקשור כמכסה לצלוחית קטנה, עור - כדי לעשות ממנו כיס לקמיע, קלף - כדי לכתוב עליו את פרשת 'שמע ישראל', קלף שכתוב עליו אישור תשלום מס - חייב למרות שהוא קטן מהגודל שצריך לסתם קלף, דין - לכתוב בו שתי אותיות, כחול צבע עיניים - לכחול בו עין אחת, דבק - לתת בראש הנסר, זפת וגופרית - לסתום חור קטן שנעשה בכלי המכיל כסף נוזלי, שעוה - לסתום חור קטן בחבית של יין, חרסית לבנה כתושה - לסתום את חור המפוח בכור היתוך של זהב, ר"י: כדי לתקן את החצובה של כור היתוך, סובין קליפות של גרעיני תבואה - כדי להסיק בהם כור היתוך, סיד - לסוד בו כדי להשיר שיער נערה קטנה, ר' יהודה: לשים אותו על הרקה של הראש כדי לישר השיער, ר' נחמיה: כדי לסוד בו אנדיפי הגמרא מציעה כמה הסברים למילה זו.

מח' ר' יהודה וחכמים בנוגע לשטר שביצע את משימתו

מהו טעם המח' בעניין אישור מס שהראהו: אביי: האם אנשים שומרים על האישור משום חשש מביקורת מס. רבא: מדובר כשהראה את האישור למוכס המרכזי וכעת קיבל ממנו סיסמא. האם יש לו לחוש מהמוכס היושב על הגשר או שהסיסמא תספיק. רב אשי: האם האישור משמש כ'תעודת יושר' כלפי מוכסים אחרים.

אישור מס שהראהו כבר למוכס, וכן שטר חוב שנפרע: חכמים: המוציאם - פטור. ר' יהודה: המוציאם - חייב.

מהו טעם המח' בעניין שטר חוב שנפרע: רב יוסף: חכמים סוברים שאסור להשהות שטר חוב שנפרע ולכן אין חשיבות לשטר. ר' יהודה סבר שמותר להשהות שטר פרוע. אביי: המח' היא במקרה אחר לגמרי - המח' בשטר שלא נפרע והלווה טוען שפרע. חכמים: במקרה כזה צריך לקיים את השטר ולכן אין לו משמעות. ר' יהודה: אין צורך לקיימו ולכן יש לו משמעות. רבא: ר' יהודה סובר שהלווה יכול לתבוע מהמלוה את שטר החוב או את סכום ההלוואה ולכן חשוב למלוה לשמור על השטר. חכמים חולקים. רב אשי: מדובר כשהשטר אצל הלווה. ר' יהודה סבר שהלווה מעוניין לשמור אצלו את השטר כדי להוכיח שהוא אדם אמין המחזיר את חובותיו.

רב נחמן: השיעור של המלאכות נקבע לפי התחנה הסופית שלהם. כך מצאנו בליבון, ניפוך, צביעה וטויה.
בכל המלאכות הללו השיעור הוא אחד ונקבע לפי הצורה הסופית שתהיה לחומר המעובד - חוט בגודל מסוים.
אם כך אין הבדל בין לפני העיבוד לאחרי.

רב נחמן:
בכל הדינים להלן השיעור הוא כדי לעשות כיס לקמע:

1. המוציא עור מעובד.
2. המוציא עור שאינו מעובד ומתכנן לעבדו.
3. המוציא עור שאינו מעובד ואינו מתכנן לעבדו.
4. המעבד עור.

רבא והגמרא מקשים על שיטת ר"נ 5 קושיות.

3 הקושיות של רבא:

מצאנו 3 מקומות שבהם יש הבדל בין לפני העיבוד לאחרי:
זרעים לפני הזריעה ואחריה,
צבעים לפני העיבוד ואחרי,
טיט לפני הגיבול ואחרי,

תשובת רב נחמן:
בכל המקרים הללו אנשים לא טורחים לבצע את העיבוד בחומר מועט. מה שאין כן בעור - שם אנשים טורחים גם בשביל כמות מועטת.

2 הקושיות של הגמרא:

מצאנו 2 שיעורים אחרים שנאמרו בעור לא מעובד:

1. כדי לצור בו משקולת קטנה.
2. 5X5 טפחים.

תשובת רב נחמן:
השיעור של משקולת קטנה - נאמר בעור טרי ולח שעדין לא ראוי לעיבוד.
השיעור של 5X5 טפחים - נאמר בעור שבושל עד שנהיה קשיח.

שבת עט: (תחילת העמוד) עד פ: (המשנה)

ביאורי מושגים (לפי שיטת הערוך, המקובלת יותר, לרמב"ם ההגדרות הפוכות)
 גויל - כל העור של הבהמה.
 דוכסוסטוס - החלק הפנימי הסמוך ל**בשר**.
 קלף - החלק החיצוני הסמוך ל**שער**.
 כשכותבים על 'דוכסוסטוס' לא כותבים על הצד שקרוב לבשר אלא **בצד הקרוב לשיער**, שאליו היה מחובר ה'קלף'.
 כשכותבים על 'קלף' לא כותבים על הצד שקרוב לשער אלא **בצד הקרוב לבשר**, שאליו היה מחובר ה'דוכסוסטוס'.
 הגמרא במנחות דנה במה ניתן לכתוב את הפרשיות השונות. כיום נפסק שכיוון שמעבדים יפה את הקלף כותבים הכל על קלף (בצד של ה'דוכסוסטוס' כמובן).

סתירה:
הברייתא קובעת ששיעור קלף הוא כדי כתיבת שתי הפרשיות, במשנה השיעור הוא של פרשיה אחת.
תשובה - ההבדל נעוץ בסוגי הקלף:
 דוכסוסטוס - המיועד לתפילין צריך שיעור של פרשיה אחת, שכן בתפילין של ראש כותבים כל פרשיה לחוד.
 קלף - המיועד למזוזה צריך שיעור של שתי פרשיות, שכן במזוזה כותבים שתי פרשיות יחד ('שמע ישראל' ו'והיה אם שמוע').

ציטוט מהמשנה
 הגודל הנדרש כדי לחייב על הוצאת קלף:
 כדי לכתוב עליו את פרשת 'שמע ישראל'.

תנא דבי מנשה: ניתן לכתוב ס"ת גם על קלף או דוכסוסטוס, רב ורב אחאי לפי הסבר א': ניתן לכתוב תפילין גם על דוכסוסטוס. רשב"א בשם ר' מאיר ורב לפי הסבר ב': ניתן לכתוב מזוזה גם על קלף,

ברייתא
הלכה למשה מסיני
 על מה כותבים את הסת"ם:
 ספר תורה - על גויל - כל העור בלי לחלקו, תפילין - על קלף - החלק החיצוני, מזוזות - על דוכסוסטוס - החלק הפנימי.

הערות:
 1. רב קבע שתפילין דומות למזוזה. אמירה זו ניתנת להבנה בשתי דרכים:
 א. מותר לכתוב תפילין על החומר המיועד למזוזה.
 ב. מותר לכתוב מזוזה על החומר המיועד לתפילין.
 2. הגמרא במנחות הסיקה כהסבר השני בדברי רב ולפיו ניתן לכתוב מזוזה על קלף ואסור לכתוב תפילין על דוכסוסטוס!

ברייתא
חייבים על הוצאת דיו בכל אחת מהתצורות הללו:
 כשהוא יבש, כשהוא בקולמוס, כשהוא בקסת.
 הגמרא מסתפקת האם ניתן לצרף ½ שיעור מתצורה אחת (למשל דיו יבש) ל-½ שיעור מתצורה שניה (למשל דיו בקסת).

קביעות שונות של רבא בענייני הנחת חפץ
 1. הכותב בדיו כאילו הניחו.
 2. המעביר חפץ סמוך ל3 טפחים לקרקע - כאילו הניחו.

כשהוציא ½ שיעור של דיו וכתבו, ואחר כך הוציא עוד ½ שיעור - נחשב כאילו ה ½ הראשון כבר נלקח כיוון שחלקו כבר שקוע בנייר.

צירוף שתי הוצאות של ½ שיעור

אם ה ½ הראשון נלקח לפני שהונח ה ½ השני - לא מצטרפים.

אם שתי הוצאות היו בשני העלמות - לא מצטרפים.

אם שתי הוצאות היו לשתי רשויות נפרדות - ת"ק: מצטרפים, ר' יוסי: לא מצטרפים.

מהם רשויות נפרדות:

- רבה: כשיש ביניהם רשות היחיד.
- אביי: כשיש ביניהם כרמלית.
- רבא: כשיש ביניהם קורת עץ.

אם ה ½ הראשון היה קיים כשהונח ה ½ השני, וההוצאות היו בהעלם אחד, ולרשות אחת - מצטרפים.

המשנה עוסקת בנשים עירוניות צנועות המסתירות עין אחת ולכן מספיק להן לכחול עין אחת.

ציטוט מהמשנה

הגודל הנדרש כדי לחייב על הוצאת חפץ:

כחול צבע עיניים - לכחול בו עין אחת.

דבק - לתת בראש הנסר.

זפת וגופרית - לסתום חור קטן שנעשה בכלי המכיל כסף נוזלי.

שענה - לסתום חור קטן בחבית של יין.

חרסית לבנה כתושה -

לסתום את חור המפוח בכור היתוך של זהב. ר': כדי לתקן את החצובה של כור ההיתוך.

סובין קליפות של גרעיני תבואה - כדי להסיק בהם כור היתוך.

סיד - לסוד בו כדי להשיר שיער נערה קטנה.

ר' יהודה: לשים אותו על הרקה של הראש כדי לישר השיער.

ר' נחמיה: כדי לסוד בו אנדיפי הגמרא מציעה כמה הסברים למילה זו.

הציידים היו שמים נסר שבראשו דבק כדי ללכוד בעזרתו ציפורים.

השיעורים של ר' יהודה קטנים ומחמירים משיעוריהם של חכמים.

מהו אנדיפי:

הסבר רב: המקום שמתחת לרקה -

דחיה: רבי פוסק בסוג אחד של סיד כר"י ובסוג אחר כר"נ. לפי הסברו של רב חלוקה זו אינה במקומה!

הסבר ר' יצחק: כדי לסתום חור תחתון שבכלי.

קושית רב כהנא: מי סותם חורים בסיד?!

הסבר רב כהנא: שנתות שבכלי מדידה.

הסבר נוסף: המצח.

שבת פ: (המשנה) עד פב. (המשנה)

ביאורי מושגים

עציץ נקוב - מעמדו של עציץ נקוב תלוי בשתי שאלות: האם יש בו חור, וכן מאיזה חומר עשוי העציץ. יש חומרים שבהם גם אם אין חור, העציץ נחשב נקוב (לפי רש"י בחרס אין צריך חור ובעץ צריך, לפי ר"ת להיפך). עציץ נקוב נחשב מחובר לקרקע ועציץ שאינו נקוב נחשב תלוש. לכן מותר בשבת להרים עציץ שאינו נקוב מהקרקע, ואילו עציץ נקוב אסור (הראשונים נחלקו האם איסור זה הוא מהתורה או רק מגזרת חכמים).

משנה

הגודל הנדרש כדי לחייב על הוצאה:

אדמה -
ר' עקיבא: כשיעור חותם שקי מסחר.
חכמים: כשיעור חותם של מכתבים.

זבל וחול הדק -
ר' עקיבא: כשיעור זיבול כרוב.
חכמים: כשיעור זיבול כרישה.

חול גס -
שיעור כף של סיידים.

קנה
שלם - לעשות ממנו קולמוס.
שבור - שיעור המספיק לבישול ביצה.

הצורך בעירוב סיד בחול:
לפי ר' יהודה: החול משפר את הסיד.
לפי חכמים: החול מתיר את הסיד (בגלל החורבן נאסר הסיד).

אורך הקולמוס - שיגיע לקשרי אצבעותיו (לא ברור האם מדובר על הקשר שבאצבע או על הקשר המחבר את האצבע ליד).

סוג הביצה - ביצת תרנגולת שהיא הביצה המתבשלת הכי מהר.
אופי הבישול - אין צורך שכל הביצה תתבשל. ניתן להסתפק בגרירת מהביצה.

משנה

הגודל הנדרש כדי לחייב על הוצאה:

עצם - חכמים: כדי לעשות ממנה כף, ר' יהודה: כדי לעשות ממנה שיניים למנעול.

זכוכית - כדי לחדד איתה מקל של אורגים.

אבן או שבר אבן - ת"ק: כדי לזרוק על עוף, ראב"י: כדי לזרוק על בהמה.

שיעור אבן כזאת - משקל 10 זוזים.

שיני מנעול: לפני שקבען - טהורין.
אחרי שקבען - טמאים.
ואם היו מחוברים לקרקע - טהורים בכל מקרה!

ברייתא: שיעור זכוכית כדי לחתוך שני חוטים יחד.

לפי הסבר זה עיקר הדיון הוא בשאלת מוקצה עיין ביאור מושגים).
הסבר אחר בראשונים: הדיון בגמרא הוא בשיעור איסור הוצאה מרשות לרשות של אבנים חדות. איזה כמות של אבנים חדות היא בת שימוש ולכן המוציאה חייב.

גודל האבן המותרת בטלטול כדי לקנח בה בבית הכיסא

שיטת חכמים בתחילה: 3 אבנים שגודלן: אחת כזית, אחת כאגוז, אחת כביצה.

ר' מאיר: 3 אבנים שגודל כל אחת כאגוז.

ר' יהודה: 3 אבנים שגודל כל אחת כביצה.

שיטת חכמים לבסוף: אבנים כמלוא החופן.

ר' ינאי:
במקום קבוע של בית הכסא - מותר אבנים כמלא היד.
במקום ארעי - אבן אחת בגודל של אגוז.

סוג החפצים שבהם מותר לקנח בשבת

אבן חלקה - מותר (בכפוף לכמויות שהוזכרו מקודם).

אבן מחוספסת - יקנח בשינוי כדי שהשרת השערות תהיה בשינוי.

גוש רגבי אדמה - אסור - רש"י: כיוון שהוא מתפורר לא ניתן לקנח בו ואסור לטלטלו.
ר"ף: כיוון שהוא מתפורר יש בכך איסור טוחן.

מכתשת שקינחו בה ויש עליה שרידים - מותר - ללא הגבלת כמות.

אבן שיש עליה עשבים - מותר לקנח למרות שהוא תולש עשבים.

שבר חרס - ר' יוחנן: אסור לקנח בו משום סכנה.
רב חסדא: מותר, ואפילו עדיף על קינוח בשבר אבן שהוא מוקצה.

מסיבות היגייניות מותר לקנח בה רק כש:
הצואה יבשה,
או כשיש צד שלא ניקו בו,
או כשהצואה הישנה שייכת למקנח.

במקרה זה התירו חכמים שני איסורים:
א. מוקצה - מדרבנן.
ב. איסור תולש - כי אינו מתכוון.

הברייתא כותבת שחרס עדיף על אבן.
תירוך - שם מדובר על שברים מידיות
עגולות שבהם אין סכנה.

הלכות נוספות בהתפנות בשבת

1. מותר להתפנות על הגג למרות שצריך לטרוח להעלות לשם אבנים לקינוח.
אמנם בקיסם לסעודה לא התירו טרחה מרובה - אבל שם ניתן היה להתכונן לפני שבת.

2. אסור להתפנות בשדה החרוש רק חרישה ראשונה - מחשש שיקח אבן ממקום גבוה ויתנה במקום נמוך - פעולה זאת מיישרת את קרקע ויש בה איסור חורש.

התפנות ביום חול

1. רב חסדא: לא יתישב במהירות, לא יתאמץ מדי.

2. אין לקנח בעשבים יבשים - משום סכנה.

3. רב חסדא ורב המנוא נחלקו לגבי אדם שיש לו שבר אבן ועשבים לחים במה עדיף לקנח.

4. הנצרך להתפנות ולא מתפנה - או רוח רעה או רוח זוהמה שולטת בו.

5. מי שצריך להתפנות ולא מצליח - יעמוד וישב מספר פעמים, או ילך למקום אחר, או ימשמש באותו מקום או שיתרכז אך ורק בהתפנות.

6. לפני שאדם נכנס לסעודת קבע - עליו לבדוק את עצמו שאינו צריך להתפנות.

הסבר אחר למח': המח' היא דוקא בשבת. מדובר בעשבים מחוברים לקרקע והאמוראים נחלקו האם יש חשש שיתלוש.

הראשונים נחלקו בטיב החיוב: רש"י ורוב הראשונים: מדרבנן. רמב"ם: מהתורה.

העברת עציץ נקוב

אב"י: אדם שלוקח עציץ נקוב ומרימו - חייב משום תולש,
אדם שלוקח עציץ נקוב שהיה על גבי יתדו ומניחו על הארץ - חייב משום זורע.